

poljubov le hočem,
ki daješ jih ti!

Zelena si, mehka od maha koprena,
kdo ne bi z veseljem se zleknil po tebi?
A meni le tista je sla zaželena,
ko draga ročica
pogradi mi lica,
to znaš samo ti!

Ob tebi, premila, vsa moja čutila
so v eno se zlila, se v eno strnila,
le tebe jaz čutim in čujem,
po tebi jaz blazno vzdihujem,
usoda ti moja,
le zate živim,
ko konec bo boja,
za te dogorim!

(Dalje prihodnjič.)

O B Z O R N I K

S L O V S T V O I N D R U Ž B A

Ne spadam med tiste, ki spletajo pesnikom in umetnikom nadzemske gloriole okrog glav. Vsak pesnik je človek — in če bi to preprosto misel povedal narobe: vsak človek je pesnik — bi bilo to najbrž tudi prav. Vsa skrivnost poezije in umetnosti, vse njeno veliko, visoko poslanstvo v narodu, v družbi, v človeštvu je mogoče pač samo zavoljo nekega naivnega, nebogljenega čuta, ki dremlje v meni, v tebi in v slednjem človeku pod solncem. Nam ljudem ni do tega, da bi vse svoje življenje počeli samo hudo resne, koristne, razumne reči; v nas ljudeh bo najbrž zmerom ostalo nekaj elementarnega nagona, da bi se kdaj pa kdaj spontano, brezumno razigrali in razživali iz našega zadnjega, najmanj pojmljivega dna — in od vse te čudežne luči, ki se bo vekomaj prižigala ob izživljanju tega nagona, od vse te čudežne luči bo vekomaj sijal ves čar umetnosti in poezije. Človek je velika, silna stvar, človek je brez dvoma največja, najsilnejša stvar, kar jih sploh je. Vse, kar je sveta, vse stvari, ki so in ki niso — vse je pretehtal in premeril, vse je spoznal in dognal. Ena sama stvar mu bo najbrž do konca ostala zadržana: on sam. Nihče danes še ne more slutiti, kakšne do neba segajoče triumfe bo še človek dosegel na zemlji. Svet bo nosil na rokah in mu bo s svojim delom oblikoval obraz, zvezdam bo risal pot in smer. Toda o tem, kako se bo v telesih mater spočeval in kako se bo rodil iz njih, o tem, kako bo življenje na tihem, na skrivnem gorelo in dogorevalo v njem, o tem, kako bo nazadnje umrl — o vsem tem človek najbrž nikoli ne bo imel ne zadnjega spoznanja ne zadnje besede. Naj bodo potolaženi vsi spoznavavci tega sveta: njihov posel ne bo nikoli do konca opravljen, zmerom bo še nekaj stvari, da bo njihovo iskanje moralo kloniti pred njimi, zmerom bo še nekaj vrat, da bo človeško spoznanje zaman trkalo nanja. Zmerom bo na svetu še malo prostora za poezijo.

Nikoli mi ne pojde iz spomina pesem črnih drvarjev iz Afrike, narodna pesem afriških črncev o kači mocassin. Pred leti sem jo čital neke in misel, ki

je v nji, mi v resnici ne pojde iz spomina. Takole približno poje črni drvar, ki gre s sekuro delat v gozd in se boji, da lahko kjerkoli sreča kačo mocassin in mu bo gorje: Jaz sem samo drvar iz vasi Ha-Ho, jaz grem v gozd samo, da posekam drevo in si bajto popravim, jaz se danes ne bi rad srečal s tabo, kača mocassin. Jaz moram iti danes tod, jaz moram iti v gozd, da drevo posekam za svojo bajto — prosim te, pojdi ti danes kod drugod, kača mocassin. Jaz grem danes tod, res imam sekuro s seboj, ampak jaz grem samo drevo sekati v gozd, jaz nimam sekire zate. Prosim te, pojdi danes nekod drugod, prizanesi mi danes, kača mocassin.

Ali razumete, kaj se to pravi? — Ampak glejte, to je pesem. Pesem je poslednje orožje v rokah nebogljenega, do konca razoroženega človeka. Pesem je človeku orožje tam, kjer ni nobenega drugega orožja več. Ko se je prvokrat rodila, je bila samo znamenje, samo spoznanje, samo priznanje tega, kako majhen je človek sredi tega sveta. In ko bo nekoč poslednjič zaigrala na ustnah, bo lahko samo priznanje, kako majhen je človek bil.

Vsak človek je pesnik. Življenje je tako žalostno, tako malo je vsega — ne rečem, da na svetu ni veliko stvari, ampak premalo jih je. Vsak človek si mora v svojem življenju še veliko izmisliti zraven, vsak človek mora veliko hrepeneti po tem, česar zdaj še ni, pa morda kdaj še bo. Vsak človek mora v svojem srcu veliko spesniti in mnogo teh pesmi si nikoli ne upa spraviti na dan. Saj je pa tudi v resnici precej sramoten opravek, sloneti takole nekje in na glas izgovarjati besede svojega srca, ko je okrog hiše toliko resnega dela, ko je treba minirati skale in zidati mostove, ko je z žuljavimi rokami treba skrbeti za vsako uro in za vsak dan. Ampak eden mora v ogenj po kostanj, eden mora brez sramu govoriti tudi besedo iz srca — nobenega drugega izhoda ni, kakor da gre eden izmed sinov tudi za pesnika.

Bili so časi, ko je bil v resnici vsak človek na svetu pesnik. Pri nekaterih preprostih narodih še danes velja za stvar časti, da zna človek v družbi nekaj več kakor pripovedovati smešnice iz svojega časopisa, da zna, recimo, zložiti pesem o ženi, ki jo ljubi, ali pa, recimo, pesem o medvedu, ki ga je na lovu ubil. Človek v civiliziranem svetu seveda ne utegne več izgubljati dragocenega časa s takšnimi opravki. Civilizirani človek je tako čez glavo zaposlen z realnimi, materialnimi stvarmi, da je v njem smisel za lepoto že tako daleč zamrl, da marsikdaj še niti posluha za pesem ne premore več. Tragika naše poezije ni v tem, da je v tem času, v katerem smo, borba za kruh tako brezupno težka. Kdor strada kruha, kdor umira od glada, bo že našel svojo pesem, bo že rad prisluhnil svoji pesmi o bedi in svoji pesmi o borbi in bo šel za njo. Tragika poezije v naši dobi je samo v tem, da se nekaj našega sveta preveč koplje v zlato in da se preveč peha za njim. Samo človek, ki mu je življenje preveč blagrov vrglo v glavo, samo ta človek za pesem ogluši.

Z življenjem človeka in njegove družbe je kakor z življenjem solnca. Kakor solnce zmerom vstaja in zahaja, tako je nekaj družbe zmerom obsojene v zaton in nekaj se je zmerom pripravlja na vstajenje. Za nobeno drugo reč ni prostora na svetu kakor za življenje in za smrt, za žalost in za veselje!

Kaj je moj delež in kaj je tvoj? Ali bi lahko bila vsa vera moja in ves obup tvoj? Ali bi lahko kdaj usoda tako razdelila vse stvari, da bi bil ves optimizem pri meni in bi bil ves pezimizem s teboj? Jaz sem iz tistega razreda,

ki bo vstal, ti si iz razreda, ki mu bo dodeljen poraz. Na čigavih rokah bo nazadnje kri, ki bo pritekla iz čigavega srca?

Pesnik stoji sredi vsega tega in poje pesem vere in nevere, pesem upa in brezupa, pesem vsega, kar je v človeku in v ljudeh. Zgodovina prihaja in zahaja, razredi vladajo in razpadajo. Kakor v naravi, tako sta v družbi samo dva večja gospodarja: življenje in smrt. Kdor bo umrl, je žalosten, kdor živi, je lahko vesel. Toda borba v družbi ni tako preprosta, kakor je preprosta borba bilke v polju za prostor in za luč. Razred, ki je svojo vlogo v zgodovini že odigral, lahko s svojim mrtvim truplom še dolgo vlada nad življenjem sveta, in razred, ki je že zdavnaj poklican, da prevzame red, še daleč ni pripravljen, da nastopi.

Kakor v naravi in kakor v družbi, tako je tudi v vsakem razredu zmerom nekaj obsojenega na smrt in nekaj izbranega za vstajenje. Kakor je borba med razredom in razredom, kakor je borba med človekom in človekom, tako je ta borba tudi v razredu in v človeku samem. Noben razred v zgodovini, noben človek na svetu ne more nikoli tako mirne duše in tako ravne poti iti do svojega cilja, kakor gre človek sredi solnčnega poletnega popoldneva na svoj rendez-vous ali pa, recimo, na sejo.

In sredi vsega tega živi in dela poezija. V enem srcu se pesem rodi, da bi potem preromala zemeljsko kroglo in bi narahlo potrkala na vratca vseh src. Brez dvoma ima poezija veliko poslanstvo, saj ima svoje poslanstvo pod solncem vsaka, tudi najbolj neznatna, najbolj nebogljen stvar. Ves svet je cilj njenega poslanstva, vsi ljudje so, kamor je namenjena. Poezija ne pozna ne mejá ne pregraj, nihče ne more vrat zakleniti pred njo, nihče se je ne more obraniti s kitajskim zidom. Kamorkoli pride, povsod se ji vsi prostori odpro, vsi prostori v dušah ljudi. Nihče se na svetu ne more skriti pred samim seboj, nihče ne more uiti samemu sebi — in v pesmi je človek sam. V tem je silna, presilna moč poezije: pesem prihaja do ljudi in prihaja vanje, krade se jim v duše in odkriva vse neznane, doslej še nedotaknjene prostore v njih, in ko gredo potem ljudje na cesto in ko gredo potem skozi življenje, se v dejanjih, ki jih ustvarjajo njihove roke, zrcali odsvit poezije. Ne rečem, da je pesem velesila, kakor ljudje tako radi govore o stvareh, ki so jim pri srcu, ampak nobenega dvoma ni, da je velika, silna njena oblast nad ljudmi in stvarmi.

Dà, takšen je namen poezije, da se nekje rodi in da gre potem drugam in da na vratih nobene duše ne trka zaman. Prepadi so od človeka do človeka, ambient, ki je vanj kdo obsojen, nam oblikuje obraze, borzni špekulantje so ljudje in meščani so in mali, bedni uradniki po velikih stanovanjskih kasarnah v predmestjih so in proletarci sredi glušičega ropota tovarne in pod težkimi dimniki. Tisoče interesov je med njimi in tisoče borb. Kdo bo neki dvomil, h komu se bo nazadnje sklonila zmaga. Ampak za koga je pesem izmed njih? Ali je za enega? Ali je za vse? — Zgodovina je kakor večna gradnja Noetove barke, vsak dan je kakor majhen vesoljni potop. Nekaj sveta se zmerom, vsak čas potaplja, nekaj se ga rešuje zmerom, vsak čas. Toda usoda zgodovine je bolj prijazna kakor je bila usoda prijazna človeštvu ob svetopisemskem potopu. Malo je pogubljenih v zgodovini, skoraj vsi so zmerom odrešeni. Nobe-nega dvoma ni, da so perspektive človeške družbe za bodočnost tako optimistične kakor že dolgo ne. Strahotne so peze, ki jih današnje generacije nosijo na svojih ramah, toda silne in čudovite bodo zmage, ki jih bodo te generacije doživele za temi obzorji.

V času živimo, ki se zdi, kakor da čakamo v predsobi. Velike ure bodo še bile človeštvu, velike stvari bodo še delali ljudje s svojimi rokami in v njihovih dušah se bodo spočenjale zamisli, kakršnih se danes še skoraj nihče ne upa slutiti. Silni, hudi so časi, ki prihajajo, ena večnost je za nami, druga, drugačna večnost se pričinja pred našimi očmi. Pesnik ne bo mogel prekrižanih rok stati sredi vsega tega, njegovega plašča in njegovega srca se bodo dotikale vse reči, na vse bo moral položiti svoje roke. Res je, pesnik mora biti mnogo sam, zmerom bo moral imeti še malo samote, zakaj na svetu je takšna navada, da se vsa rojstva godijo na skrivnem — toda njegova pesem, rojena na skrivnem, bo morala iti v sredo dneva in v sredo stvari, ki se bodo godile, njegova beseda bo morala biti takšna da se bo dalo živeti in delati po nji. Zakaj nobena stvar ni tako gotova kakor ta, da bo moral človek, da bo moral narod, da bo moralo človeštvo še mnogo, še dolgo delati in živeti.

Toda na vse to — še malo grenkega pelina iz današnjega dne. Če vstopiš v svet sodobne slovenske knjige, prideš kakor na žalostno pogorišče. Gore papirja, popisane z besedami, besedami, samimi besedami, nobenega živega odmeva, nobenega glasu, nobene ideje, nobenega poziva. Če zalistaš v sodobno slovensko knjigo, se ti odpre, kako klavrno, kako brezupno stojijo pri nas stvari. Sistem našega sveta, sistem naše družbe je v krizi, to je že tako znano, tako vulgarno dejstvo, da ga je že kar odveč ponavljati. Toda krize sveta nikjer ne prizadevajo tako strahotnega opustošenja kakor tam, kjer ni ne volje ne borbe, ne odpora ne upora. Umetnost, poezija, pravijo, je zrcalo družabnega življenja. Toda, če bi bilo naše sodobno slovstvo v resnici zrcalo družabnega življenja, potem je življenje pri nas že leglo, da počaka svoje poslednje minute. Naše sodobno slovstvo kaže takšno podobo, kakor da so prav vse plasti naše družbe v strahotnem, nezadržanem razkroju in razsulu. Naše meščanstvo je v kulturi in v književnosti že zdavnaj izgubilo svoj obraz. Ni modernega meščanskega romana na policah naših knjižnic, ni meščanske drame, ni meščanske novele ne pesmi. Po drugod v Evropi so še do včeraj, do danes in bodo še do jutri imeli vse to, imeli bodo spomenike na nekdanjo kulturno in posvetno veličino tega slavnega razreda, ki je ponekod v Evropi od velike francoske revolucije še do danes ohranil v sebi, vsaj — v svojih kulturnih plasteh — vero v svobodo in v demokracijo. Naše meščanstvo pa je v sebi tako prazno, votlo in jalovo, da v tem času svojega razpada in razsula ne more izžeti iz sebe niti klavnega labudjega speva. Naši pisatelji in pesniki starejše, meščanske generacije so po večini utihnili, ali pa se izprehajajo in paberkujejo po pisanih vrtovih svojega nekdanjega, davnega, že zdavnaj zašlega ustvarjanja, ali pa se — prav poredkem — iz slepega kolobarja rešujejo na veliko cesto današnjega, našega življenja, kakor je to storil Juš Kozak v svoji „Celici“. Naša inteligenca, torej tudi naš umetnik, pisatelj, pesnik so si že od nekdanj radi zatikali v gumbnico samozavestni trak, da so iz kmečke hiše doma, toda prav naše sodobno slovstvo je najbolj vnebovpijoč dokaz, kako klavrno je to brbranje, kako vsemu današnjemu slovstvenemu delu in skoraj vsemu zadržanju naše inteligence ne gre nič drugega kakor sramotni pečat odpada, dezertacije, izdajstva nad hišo, iz katere je naš umetnik in z njim naš izobraženec doma. V našem slovstvu do danes še ni dostojne, lepe, velike knjige o življenju naše vasi. Domala vse, kar smo imeli doslej, je samo romantično slepomišenje meščanskega in malomeščanskega človeka po krajih in med ljudmi,

ki jih je poznal samo iz sanj. Vas v borbah in prelomih novega časa še zmerom čaka peresa in čopiča, da jo bosta popisala in narisala v vseh barvah, ki morajo goreti na paleti sodobnega umetnika. Vas in njeno življenje dandanes ne moreta biti več samo snov za moralizujočega pridigarja niti ne samo za naturalista, ki mu je še največ do vonja po gnoju in do privzdignjenega ženskega krila. Čez vas so se dandanes na široko razplovili tokovi iz velikega sveta. Kakor ves svet, tako se tudi vas dandanes maje v svojih gospodarskih osnovah in v svojih socialnih zgradbah. To veliko, mogočno kmečko življenje, tragično in triumfirajoče obenem, zaman čaka in prosi, da bi se iz mesta vrnil izgubljeni sin in da bi ga z večšo in ljubečo roko ujel na svoje platno in na papir. — In naposled — naš industrijski proletarijat, ta danes najbolj zadušeni, najbolj potlačeni razred, ki pa na svojih sključenih ramah in v svojih žuljavih pesteh prav gotovo nosi vso najsvetlejšo bodočnost sveta. Njegovi otroci so izgubljeni, ne vrnejo se in ne prisluhnejo tej silni, temni, gigantski duši, ki je zaklenjena pod deveto goro kakor kralj Matjaž in čaka, da zakličejo sirene. Nihče ne ve pri nas, kakšna neskončna bogastva se krijejo v teh najbolj črnih, najbolj spodnjih plasteh naroda in družbe. Podoba je, kakor da naši mladi slovstveni generaciji ni prav nič do tega, da bi si pred zgodovino, ki prihaja z nezadržanimi koraki, priborila čast, da je z lastnimi rokami na stežaj odpirala vrata tistemu silnemu, zmagovitemu življenju, ki bo zlomilo vse zapahe in podrlo vse jezove, pa četudi ta mlada slovstvena generacija prekrižanih rok sedi doma.

Pot skozi sodobno slovensko slovstvo je kakor pot čez pokopališče. Knjige so kakor žalostni grobovi, naša kritika, ki je sama zmedena in brez orientacije v življenju še bolj kakor slovstvo, opravlja samo še posle mračnega ceremonierja. Nobene volje nikjer, nobene ostro zarisane smeri. Naša literatura se je zadovoljila, da bedno, slabotno caplja za širokimi političnimi vetrovi in za defetizmom javnega mnenja. Toda čisto jasno je, da nova doba za naše slovstvo ne bo mogla priti na noben drug način, kakor da bodo naši pesniki in pisatelji v samih sebi našli dovolj elana, volje in smeri: samo tako bodo s svojim delom lahko dragoceno prispevali k veliki preobrazbi sveta, proti kateri polagoma, a nujno, nezadržno gremo.

L. Mrzel-Frigid.

O FILOZOFIJI IN AKTUALNOSTI SOCIALNIH VPRAŠANJ

„Prihodnji veliki izum bo demokratska ureditev v državah, pod katero ne bo nobenega mesta za profesionalne političarje, kakršne imamo danes. To je, kar svet najbolj krvavo potrebuje.“

(Dr. Mihael I. Pupin. — Odgovor „Znanstveni službi“ na anketi, kateri izum bi današnjemu svetu največ koristil.)

Enakopravnost, 1932. Cleveland, Ohio.

I

Značilna za našo družbo in čas je velika aktualnost socialnih vprašanj. Socialna kriza kot gospodarska anomalija, da moramo govoriti o brezposelnosti in bedi mas v času popolne tehničarizacije življenja; po tako zvani racionalizaciji, ki bi naj bila postavila vsakega človeka na njegovo pravo mesto, omogočila večjo produkcijo z manjšimi stroški, večjo konkurenčnost, boljše razčlenitev produkcije in boljše organizacijo trga, po ustvaritvi mogočnih kartelov, popolna anarhija v tej produkciji in popolna desorganizacija svetovnega trga